

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1696>

Volume 6 Issue 6, p. 497–524, June 2013

**PRINCIPATUS DÖNEMİNDE LYCIA ET PAMPHYLIA
EYALETİ'NDE GÖREV YAPMIŞ OLAN CURATORES
REI PUBLICAE VE CORRECTORES***

*CURATORES REI PUBLICAE AND CORRECTORES SERVED IN
THE ROVINCIA LYCIA ET PAMPHYLIA IN THE PRINCIPATE*

Doç. Dr. Efrumiye ERTEKİN

Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Abstract

In the administrative history of Rome, *curatura rei publicae* which emerged in the reign of Domitian, and *correctura* that emerged in the reign of Traian are two new institutions. If one puts aside the controversial status of the Rufus, the *curator* of Smyrna, the first examples of both institutions in Asia Minor are observed in the reign of Hadrian. *Curatores rei publicae* were the officials appointed by Rome, in case the traditional administrative staff of cities were insufficient or in the face of the difficulty to solve the financial problems of cities. They served as the subject to the provincial governor and as a bridge between the Roman government and local government. *Correctores*, whenever they did not take over the provincial governorship as well, were the imperial legates within the *imperium*, who served independent from the provincial governor. Their span of authority was more extensive than *curatores*. The power of the *correctores*, unlike the *curator rei publicae*, was not limited to one or two cities, but included all the cities in the province or cities in a certain area in the province. Besides, they had the tasks of not only financial problems but also all the organizational problems.

---

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

In this article, *curatores rei publicae* and *correctores* that served in the *provincia Lycia et Pamphylia* have been examined jointly. As a result of searching the sources and literature, the appointment of ten *curator rei publicae* and *corrector* to the cities of *Lycia et Pamphylia* were determined. Eight of them only served as *curator rei publicae*, one of them served both *curator* and *corrector*, one of them served as a *corrector* in the cities of Pamphylia. Appointments of them were in the period from 160's, when government of *provincia Lycia et Pamphylia* transferred to the Senate, to the end of Principate. For this reason, to estimate how many *curator* and *corrector* actually appointed, recognition level of the provincial governors is taken as an element of benchmarking. The recognition level of proconsuls of Lycia et Pamphylia is 25% in this period. By applying same rate to *curatores* and *correctores*, a total of 40 people, 32 of them as *curatores*, 8 of them as *correctores* may have been identified. The figures obtained indicate that the assignments of *curatores* and *correctores* to the province are extremely sporadic and irregular.

Key Words: Lycia et Pamphylia, *curator rei publicae*, *corrector*.

Öz

Roma idare tarihinde *curator rei publicae*lik Domitianus, *corrector*luk ise Traianus döneminde ortaya çıkan iki yeni kurumdur. Smyrna *curatoru* Rufus'un tartışmalı durumu bir kenara bırakılırsa, her iki kurumun da Küçük-asya'daki ilk örnekleri Hadrianus döneminde görülmektedir. *Curator rei publicae*ler kentlerin geleneksel idari kadrolarının yetersiz kaldığı ya da kentlerin çözmekte zorlandığı mali sorunlar karşısında Roma tarafından atanan memurlardır. Eyalet valisine bağlı olarak çalışmakta; Roma yönetimi ve yerel yönetimler arasında köprü vazifesi görmektedirler. *Corrector*lar ise, eğer aynı zamanda eyalet valiliğini de üstlenmemişlerse, validen bağımsız olarak görev yapan *imperium* yetkili imparator legatlarıdır. Yetki alanları *curator rei publicae*'lerden daha geniştir. *Corrector*ların yetki alanları *curator*lar gibi bir veya iki kenti değil, eyaletteki tüm kentleri ya da eyaletin bir bölümündeki kentleri kapsar. Ayrıca onların yalnızca mali sorunlarla ilgili değil tüm organizasyon sorunları ile bağlantılı görevleri vardır.

Bu çalışmada Lycia-Pamphylia eyaletinde görev yapmış olan *curatores rei publicae* ve *correctores* birlikte ele alınmıştır. Kaynak ve literatürün taranması sonucunda 8'si yalnızca *curator rei publicae*lik, biri hem *curator*luk hem de *corrector*'luk görevini aynı anda üstlenmiş, biri de Pamphylia kentlerinin *corrector*'luğunu yapmış 10 kişi tespit edilmiştir. Söz konusu atamalar, Lycia-Pamphylia eyaletinin yönetiminin *Senatus*'a devredildiği 160'lı yıllardan *Principatus*'un sonuna kadar olan süreç içinde yer almaktadır. Bu nedenle eyalete gerçekte en fazla kaç kişinin atanmış olabileceğini tahmin etmek için, eyalet valilerinin bilinirlik durumu kıyaslama unsuru olarak alınmıştır. Söz konusu zaman dilimine ilişkin Lycia et Pamphylia proconsullarının bilinme oranı % 25'dir. Aynı bilinme oranını Lycia et Pamphylia'ya atanan *curator* ve *corrector*lara uygulamak suretiyle; bu süre içinde 32'i *curator rei publicae*, 8'i *corrector* olmak üzere toplam 40 kişinin Lycia-Pamphylia kentlerinde görev yapmış olabileceği tespit

edilmiştir. Elde edilen rakamlar eyalette yapılan *curator* ve *corrector* atamalarının son derece seyrek ve düzensiz olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Lycia et Pamphylia, curator rei publicae, corrector.

GİRİŞ

Roma eyaletlerinin büyük bir çoğunluğu kendi kendini yönetebilen *civitas* (ya da *polis*) denilen siyasal topluluklardan oluşmakta idi. Bu nedenle Roma yönetimi Cumhuriyet döneminde ve *Principatus* döneminin başlarında eyalet kentlerinin yönetimi için merkezden memur atama ihtiyacı duymamıştır. Ancak Domitianus döneminden (81–96) itibaren bazı eyalet kentlerine mali konularla bağlantılı nedenlerle *curator rei publicae* denilen imparatorluk memurları atanmaya başlanmıştır¹. Traianus döneminde (98–117) ise bir taraftan *curator rei publicae* (= *curator civitatis*) atamaları daha düzenli hale gelirken; diğer taraftan kentlerdeki siyasal ve sosyal problemleri çözmekle görevli *corrector* adı verilen ve *imperium* yetkisine sahip imparator legatları Doğu eyaletlerinde görev yapmaya başlamışlardır². Böylece Roma idare tarihinde daha önce olmayan iki yeni kurum oraya çıkmıştır.

Hellence karşılığı *logistes*'lik(= λογιστεία)³ olan *curator rei publicae*'lik Hellen kentleri için Roma'nın ihdas ettiği orijinal bir kurum değildir. Çünkü Roma Egemenliği öncesinde de Helen kentlerinde *logistes* ismi taşıyan yerel memurlara rastlanmaktadır. *Logistes*'lik kurumunun kökeni Atina'da MÖ. 5. yüzyıla kadar inmektedir. Atina'da *logistes*'lerin 10 ya da 30'ar kişiden oluşan heyetler halinde görev yaptıkları bilinmektedir. Onların temel görevi, görev süresi dolan memurların hesaplarını denetmek suretiyle, başta rüşvet olmak üzere her türlü yolsuzluğun ortaya çıkarılması idi⁴. *Asia* eyaleti kentlerinde ve eyalete komşu adalarda imparatorluk döneminden uzunca bir süre önce bu kuruma rastlanmaktadır⁵. Örneğin MÖ 4.- 3. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta⁶ Paros adasının güneyinde yer alan Ios adasında kamu arazilerinin yönetiminden sorumlu *logistes*lerden bahsedilmektedir. Mylasa'da ise MÖ 2. yüzyılda kamu arazilerini kiraya vermekle görevli oldukları görülmektedir⁷. Amorgos adasında da kamu

¹ Batı eyaletleri için ilk örnek olarak kabul edilen L. Caesennius Sospes'in (Jacques 1983: 19–22)

Domitianus döneminde mi yoksa Traianus döneminde mi *curatorluk* yaptığı tartışmalıdır. Ayrıca bk. Magie 1950: 1455, n.13; Burton 1979: 466, dn. 3.

² İlk *corrector* M.S. 103–108/109 yılları arasında *Achaia* eyaletindeki özgür kentlerde görev yapmış olan Sex. Quintilius Valerius Maximus'dur. Bk. Guerber 1997: 215, no.1.

³ Bk. Mason 1974: 66, 183.

⁴ Sickinger 1999: 38; MacDowell 2003: 881.

⁵ Dmitriev 2005: 193.

⁶ IG XII.5, 1005,1–4.

⁷ IGSK 34, 108, 3–6.

mallarının gözetim ve denetiminden sorumlu *logistes*lere rastlanmıştır⁸. Lykia kentlerinden Antiphellos'da Helenistik döneme ait bir lahit üzerindeki yazıtta ise⁹, *logistes*'lik mezarları tahrip edilenlerin başvuracağı bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Onların bu tür suçları işleyenlere ceza kesme yetkileri bulunduğu anlaşılmaktadır. MÖ 1. yüzyıla gelindiğinde *logistes*'lere ilişkin kanıtlar artmaya başlamış ve pek çok Asia kentinde belgelenmeye başlamıştır. Bunların başlıca görevi kamusal mülkleri idare etmek ve hesapları denetlemektir. Ayrıca dinsel mülkleri denetleme yetkileri de vardı. Bazı kentlerde ise *logistes*'ler para dağıtımı yapan haznedarlarla birlikte zikredilmektedir¹⁰. Bütün bu örneklerden de anlaşılacağı üzere *logistes*'lik kurumu ve kentlerin hesaplarının denetlenmesi Roma tarafından getirilen yeni bir uygulama değildi. Yeni olan Roma'nın bu yerel kurumu, kendi amaçlarına uygun biçimde kullanması yani merkezi bir kuruma dönüştürmesi idi. Ancak Roma tarafından atanan *logistes*'lerle birlikte yerel atamaların da devam ettiğinin gözden kaçırılmaması gerekir. Örneğin Kyneailı *Arkhiereus* Iason'un Arykanda *logistes*'liği, Iason Roma vatandaşı olmadığı için yerel bir memuriyet olarak düşünülmektedir¹¹.

Bir Roma memuriyeti olan *curator rei publicae*'lik karşılığı olarak kullanılan *logistes*'lik görevinin Anadolu'da ilk ortaya çıkış tarihi oldukça tartışmalıdır. Roma atamalarına ilk örnek teşkil eden Smyrna *logistes*'i Rufus'un kimliği ve görev tarihine ilişkin tartışma Liebenam'dan¹² beri devam etmektedir. Magie Rufus'un durumuna ilişkin değerlendirmesinde¹³, Philostratos'da geçen¹⁴ τοὺς Σμυρναίους ἐλογίστευσεν ibaresinin son derece kuşkulu olduğunu, öncelikle metnin restorasyonu sırasında yanlışlık yapılmış olabileceğini; ikinci olarak, yazarın λογίστευσεν¹⁵ fiilini teknik anlamda kullandığına dair bir kesinliğin olmadığını belirterek Rufus'un *logistes*'liğine şüpheyle yaklaşmaktadır. Burton¹⁶ ise Rufus'un *curator rei publicae*'lik görevini, *curator*'luğu sırasında onunla tartışmaya giren Smyrnalı Sofist Nicetes'in¹⁷ Nero dönemindeki aktivitelerine dayanak, Nero dönemine tarihlenmektedir. Ulpianus'un *Digesta*'daki¹⁸ atıflarına dayanarak görevi Nerva dönemine tarihlenmek de mümkündür. Dmitriev¹⁹

⁸IG XII.7,515, 31–32 (Aegiale, MÖ 2. yy. sonları).

⁹BCH 18 (1894), 329, no. 9.

¹⁰Bk. IG XII.5, 880–883, 885.

¹¹IGR III 704 I; Zimmermann 1992: 269 vd.; Reitzenstein 2011: 196 vd. no. 46.

¹²Liebenam 1897: 292 dn. 5: "Derselbe unbekannte Rufus – an Verginius Rufus ist nicht zu denken – soll, wie die Stelle ergibt, dann unter Nerva die gallische Armee befehligt haben, ist aber als Legat in der kurzen Regierung des Kaisers nur schwer unterzubringen"

¹³Magie 1950: 1454–55, n. 13.

¹⁴Philostr., *vit. soph.*, 1,19 (511–12)

¹⁵Bk. Mason 1974: 66, 183.

¹⁶Burton 1979: 482, no. 1.

¹⁷PIR² N 83; Bowersock 1965: 9, dn.1.

¹⁸Ulpianus Dig. 43.24.3.4.: *Plane si praeses vel curator rei publicae permiserit in publico facere, Nerva scribit exceptionem locum non habere, quia etsi ei locorum, inquit, publicorum procuratio data est, concessio tamen data non est. hoc ita verum est, si non lex municipalis curator rei publicae amplius concedat. sed et si a principe vel ab eo, cui princeps hoc ius concedendi dederit idem erit probandum.*

¹⁹Dmitriev 2005: 192.

kurumun Küçükasya'daki varlığının Nero dönemine kadar indirilmesinin zor olacağını belirtmektedir. Ancak hemen arkasından Rufus'un *logistes*'liğinin *ad hoc* bir atama olabileceğini, görevin Traianus'dan itibaren daha düzenli hale gelmiş olduğunu eklemektedir. Ancak Dmitriev'in Küçükasya'ya Roma atamalarının başlangıcı olarak kabul ettiği²⁰ *Apateiralogistes*'i Herakleios, *Apateira*'nın yerlisidir ve bu yerel bir atamadır²¹. Bu durumda Küçükasya'ya gerçek anlamda ilk atamayı Hadrianus'un Trapezopolis kentine atadığı M. Ulpius Damas Catullinus'la²² başlatmak daha doğru görünmektedir.

Bugüne kadar İtalya, Batı eyaletleri ve *Africa* eyaletlerine atanan *curator rei publicae*'lerle ilgili prosopografik nitelikli kapsamlı çalışmalar yapılmıştır²³. Küçükasya eyaletleri ile ilgili ise, tek bir çalışma bulunmaktadır. Burton tarafından yapılan ve 1979 yılında yayınlanan "The curator rei publicae: towards a reappraisal" (*Chiron* 9: 465–487) adlı çalışmada *Asia* Eyaletinde görev yapmış olan *curator*'larla ilgili veriler *Africa* eyaleti verileriyle karşılaştırılmaktadır. Ancak diğer Küçükasya eyaletlerinde görev yapmış olan *curatores rei publicae* ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Kurumunun Küçükasya'daki durumunun tam olarak aydınlatılabilmesi için diğer Küçükasya eyaletleriyle ilgili çalışmaların tamamlanması gerekmektedir.

²⁰ Dmitriev 2005: 191.

²¹ Bk. Burton 1979: 482, no. 2.

²² *OGIS* 492; Burton 1979: 482, no. 3.

²³ *Curator rei publicae*'lik kurumuna ilişkin ilk çalışma W. Liebenam'ın 1897 yılında yayınlanan "Curator rei publicae" (*Philologus* 56: 290–325) adlı makalesidir. Konuya önemli katkılar sağlayan bir diğer çalışma C. Lucas'ın 1940 yılında yayınlanan Kuzey Afrika eyaletlerinde görev yapan *curator*'ları ele aldığı "Notes on the Curatores rei publicae of Roman Africa" (*JRS* 30: 56–74) makalesidir. R. Duthoy ise, "Curatores rei publicae en Occident durant le Principat: Resherches préliminaires sur l'apport des sources épigraphiques" (*Ancient Society* 10 (1979): 171–238) isimli makalesinde Principatus devrinde Batı eyaletlerinde ve İtalya'da görev yapmış olan *curatores rei publicae*'yi epigrafik kaynaklar ışığında ele almaktadır. 56 sayfalık oldukça kapsamlı olan prosopografik makalesinde Duthoy ayrıntılı analizlere yer vermektedir. İtalya'nın çeşitli bölgelerinde görev yapmış olan *curatores rei publicae* G. Camodeca tarafından, "Ricerche sui curatores rei publicae" (*ANRW* II, 13, 1980, s. 453–534) adlı çalışmada kapsamlı bir biçimde tekrar ele alınmıştır. N. F. Jacques, "Les curateurs des cités Africaines au IIIe siècle" (*ANRW* II, 10, 2, 1982, s.62–85) adlı çalışmasında tüm Afrika kentlerinde görev yapan *curator*'ları ele almaktadır. Yine N.F. Jacques, "Les curateurs des cités dans l'Occident romain de Trajan à Gallien, Etudes Prosopographiques" (Paris, 1983) isimli prosopografik nitelikli kitabında Traianus'dan Gallienus döneminde kadar olan süreçte Batı eyaletleri kentlerinde görev yapmış olan *curator*'ları tekrar ele alarak, yukarıda bahsetmiş olduğumuz Duthoy'un çalışmasını hem yenilemiş hem de konuyu daha kapsamlı bir şekilde ele almıştır. *Curatores rei publicae* ile ilgili diğer önemli çalışmalar şunlardır : Ch. Lécrivain, *Le mode de nomination des curatores rei publicae*, *Mélanges de l'Ecole française de Rome. Antiquité* 4 (1884): 357–377; E. Kornemann, "Curatores rei publicae" *RE* 4, 2, (1901) 1806–1811; B.R. Rees, "The curator civitatis in Egypt", *JJP* 7–8 (1953–1954) 83–105; G. Camodeca, "Curatores rei publicae I", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 35 (1979): 225–236.

Bu araştırmanın amacı, *Lycia et Pamphylia* Eyaleti kentlerine Roma yönetimi tarafından atanan *curator rei publicae*(λογιστής)²⁴ ve *corrector*'ları (ἐπανορθωτής)²⁵ tespit etmek, onlara ilişkin verileri bir araya getirmek ve değerlendirmek suretiyle, *curator*'luk ve *corrector*'luk kurumlarının anlaşılmasına katkıda bulunmaktır. Küçükasya eyaletlerinde görev yapmış olan *corrector*'lar E. Guerber'in "Les correctores dans la partie Hellenophone de l'empire Romain du regne de Trajan a l'avenement de Diocletien: Etude Prosopographique" (*Anatolia Antiqua* 5 (1997): 211–248) adlı makalesinde daha önce ele alınmıştır²⁶. Ancak eyalet kentlerine yapılan merkezi atamaların daha anlamlı bir biçimde yorumlanabilmesi için iki kurumun birlikte ele alınması gerekmektedir.

Makalenin ilk kısmında *Lykia-Pamphylia* kentlerinde görev yapmış olan *curatores rei publicae* ve *correctores*'e ilişkin prosopografik verilere yer verilecektir. İkinci kısımda ise bu veriler daha geniş tarihsel bağlamlarda değerlendirilecektir.

I. PROSOPOGRAFİK VERİLER

1. Arneai (Lykia) *Curator*'u Aurelius Pan[phi ?]los

Belge: TAM II, 2, no. 771 (Arneai)

Αὐρ(ήλιον) Πάν[φι?]λον Ἀπολλωνίου Πίγλητος Ἀρλικαν[δέα κ]αὶ Μυρέα Λυκίαρχ[ην Ἀρ]νεατῶν ἢ βουλ[ῆ κ]αὶ ὁ δῆμος ἢ τὸν λογιστὴν τὴν ἢ δὲ πρόνοιαν τῆς ἀναστ[ά]σεως τοῦ ἀνδριάντος ἢ μετὰ τῶν εἰς τοῦτο οἴκοθεν ἀναλωμάτων ἢ εἰσηνένκατο ὁ ἀξιολογώτατος Αὐρήλιος Διογένης Ἀλεξάνδρου.

"Arneailılar'ın kent meclisi ve halkı, Apollonios'un oğlu, Pigres'in torunu, Arykanda ve Myra vatandaşı, *Lykiarkhes* Aurelius Pan[phi?]los'u *curator* olarak (onurlandırdı): Heykel dikilmesi işini ise, tüm masraflarını kendi cebinden ödemek suretiyle Aleksandros oğlu çok saygıdeğer Aurelius Diogenes üslendi."

Belgede görüldüğü gibi daha önce *Lykiarkhes*²⁷ olarak görev yapmış olan Aurelius Pan[phi?]los²⁸ Arneai kentindeki *logistes*'lik görevinden dolayı onurlandırılmıştır.

²⁴*Lycia et Pamphylia* eyaletinde görev yapmış olan *curatores rei publicae*'ye ilişkin belgelerin hepsi Yunanca'dır. Söz konusu belgelerde kurumun Yunanca karşılığı olarak λογιστής terimi kullanılmaktadır. bk. Mason 1974: 183.

²⁵ Aynı şekilde *correctores*'e ilişkin belgeler de Yunanca'dır. *Corrector*luk kurumunun karşılığı olarak *Lycia-Pamphylia*'da görev yapmış olan her iki *corrector* için ἐπανορθωτής terimi kullanılmıştır. Ancak Küçük Asya eyaletlerinde görev yapan diğer *corrector*'lar için διορθωτής teriminin kullanıldığı da görülmektedir: Bk. Guerber 1997: 216 vd.; terminoloji için ayrıca bk. Mason 1974: 39, 44-45, 182.

²⁶ Guerber'den önce *corrector*'luk kurumuna ilişkin ilk derli toplu çalışma A. von Premerstein tarafından yazılmış olan *RE*'deki (4,1901,s.1646–1656) "Corrector" maddesidir. Önce *corrector*larla ilgili terminolojiye kısa bir açıklama getiren Premerstein, arkasından *Achaia* ve *Asia*'nın özgür kentlerine atanan *corrector*'lar üzerinde durmaktadır. Daha sonra diğer eyaletlerde görev yapmış olan *corrector*ları ele almaktadır. *Achaia corrector*'ları ise J. H. Oliver tarafından "Imperial commissioners in Achaia" (*GRBS* 14,1973, s.389–40) adlı makalede daha ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır

²⁷*Lykiarkhes*'lik görevinden dolayı ayrıca Phaselis kent meclisi ve halkı tarafından da onurlandırılmıştır; bk. *SEG* 55, 1469.

²⁸*Cognomen*'i ile ilgili Pan[ka]los seçeneği ile ilgili tartışmalar için bk. Reitzenstein 2011: 229.

Hem *curator* Panphilos, hem de heykel dikme işini üstlenen Diogenes, Aurelius gens adını taşıdıkları halde, M(arcus) *praenomen*'ini taşımamaktadırlar. Ayrıca Panphilos'un yazıtta adı geçen dedesi Pigres'in ve babası Apollonios'un Roma vatandaşı olmadıkları görülmektedir. Bu durum, hem *curator* Aurelius Panphilos'un hem de Aurelius Diogenes'in *constitutio Antoniniana*'dan sonra Roma vatandaşı olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla Aurelius Panphilos Arneai kenti *logistes*'liğini 3. yüzyılda icra etmiş olmalıdır. Panphilos'un Roma vatandaşı olması, *Lykiarkhes*'lik gibi üst düzey bir görev üstlenmiş olması ve ayrıca Arneailı değil Arykandalı olması, söz konusu *logistes*'lik görevinin yerel bir memuriyetten ziyade *curator rei publicae*'lik olduğunu göstermektedir.

Yine yazıttan anlaşıldığı gibi Aurelius Panphilos Myra kentinin de fahri vatandaşlık hakkına sahiptir. *Lykiarkheslik* gibi Lykia Birliği'ndeki memuriyet hiyerarşisinin tepesinde yer alan bir memuriyeti üstlenmiştir. Bu durum onun Roma yönetimiyle olan yakınlığına işaret etmektedir. Görev yeri Arneai ise Likya şehirleri arasında en yalıtılmış olanıdır. Böyle bir kente hangi sebepten bir *curator rei publicae* atandığı ve *curator* olarak icraatları ile ilgili bilgi yoktur.

Panphilos'un muhtemel akrabalık bağlantıları konusunda ise şunlar söylenilebilir: Arykanda'da birbirleriyle akrabalık bağları olan Hermaios ve Killortes ailelerinden beş kişinin imparator rahipliği yaptıkları bilinmektedir. Bunlardan birisi Traianus döneminde *arkhiereus*'luk yapmış olan Pigres'dir²⁹. Ayrıca aileye ait şecere'de³⁰, söz konusu Pigres'in torunu M. [Aurelius] Pigres yer almaktadır. Yukarıda da görüldüğü gibi Arykanda kökenli Arneai *curator*'u Aurelius Panphilos'un dedesinin adı da Pigres'dir. Bu durum Panphilos ile söz konusu aile arasında zayıf bir ihtimal de olsa akrabalık bağı olabileceğini düşündürmektedir³¹. Ancak bu ilişkiyi kuracak somut bir kanıt henüz mevcut değildir.

Literatür: Zimmermann 2007: 115, dn. 37; 117; Reitzenstein 2011: 228, no. 94.

2. Arykanda (Lykia) *Curator*'u? M. Aurelius Ursio

Belge: IGSK 48, no.26 (Arykanda)

τὸν κράτιστον λ[ογιστὴν (?) Μ] | Αὐρ. Οὐρσωνα [ἀπὸ] Ἰπραιτωριανῶν
[Ἀρυκανδέων] | ἡ πόλις τὸν ἑαυτ[ῆς] πάτρωνα | καὶ εὐεργέ[την].

“Arykandalılar'ın kenti, *praetorianus*'lardan son derece seçkin *curator*? M. Aurelius Ursio'yu, kendi (kentlerinin) koruyucusu ve velinimeti olarak (onurlandı).”

²⁹ Reitzenstein 2011: 175 no.15.

³⁰ Zimmermann 2007: 117; Reitzenstein 2011: 246.

³¹ Ayrıca bk. Zimmermann 2007:117, dn. 48.

Yazıt, harf formlarına dayanılarak Şahin tarafından 3. yüzyıl ortalarına tarihlenmektedir³². Yazıt metninden de anlaşılacağı üzere Ursio'nun *logistes*'liği (*curator*'luğu) şüphelidir. Sözcüğün yalnızca ilk harfi şüpheli bir biçimde λ olarak okunmuş ve yayıncı tarafından λογιστής olarak tamamlanmıştır. Ursio'nun *logistes*'liğine ilişkin başka bir kaynak bulunmamaktadır. Ancak M. Aurelius Ursio Termessos territoriumu içinde yer alan ve Gallienus dönemine tarihlenen Ovacık'taki bir başka yazıtta kırsal alan güvenliğinden sorumlu *dux* olarak geçmektedir³³. Yukarıdaki yazıtta yer alan *πραίτωριανῶν* ibaresine dayanılarak, Urso'nun bölgede konuşlandırılmış olan hassa ordusunda *praefectus* veya *tribunus* olarak görev yapmış olduğu ve 278–282 yılları arasında Isauria ve Pisidia'da çıkan isyanın bastırılmasında etkili olduğu düşünülmektedir³⁴.

M. Aurelius Ursio'nun, Ursio *cognomen*'ini taşıyor olması, onun bakışta italik kökenli olabileceğini düşündürmektedir. Ancak Ursio'nun Roma'ya siyasi bağlılığın sembolü olarak Latince kökenli bir *cognomen* taşıyan, yerel kökenli bir Roma vatandaşı olabileceği yönünde görüşler vardır³⁵.

Literatür: Mitchell 1998: 161vd.; Ballance – Roueché 2001: 89 v.d.; 101; 105; Adak 2004: 63; İplikçioğlu 2004: 110, dn. 45; Öztürk 2006: 176, no.2.1.1.2; 178, no.2.2.1.1.

3. Patara (Lykia) *Curator*'u Ti. Claudius Alexandros namı diğer M. Aelius

Belge: Marek 1993, 97–98, no. 5; SEG 44 (1994), 1210; AE 1994, 1729 (Patara)

Τιβ. Κλαύδιον Ἀλέξανδρον τὸν Ἰ καὶ Μ. Αἴλιον Μ. Αἰλίου τοῦ καὶ Ἰ Ἐπιγόνου Παταρέα, ἀρχινεώ[κ]ορο[ν] διὰ βίου [ἐ]κ βασιλικῆς Ἰ δωρεᾶς τῶν πατρῶων ΟΣΙ Λήτους, Ἀπόλλωνος, Ἀρτέμιδος, τὸν κράτιστον δουκηνάριον, πατέρα συνκλητικῶν ἰ ἀδελφιδούν συνκλητικῶν Ἰ καὶ Λυκίαρχον {vac.} Παταρέων ἢ Ἰ λάμπρα καὶ ἔνδοξος πόλις, ἢ μητροπόλις, ἢ ἀρχιπροφήτης καὶ δις νελώκορος τοῦ Λυκίων ἔθνους τὸν Ἰ ἴδιον λογιστὴν καὶ ἐκ βασιλικῆς Ἰ γνώσεως καὶ προστάτην ἐν πᾶσι {vac.} καὶ εὐεργέτην.

“Pataralıların şanlı ve şöhretli kenti, Lykia Birliği'nin *metropolis*'i, kehanet merkezi ve iki kez *neokoros*'u, imparatorluk izniyle ataların tanrıları Leto, Apollon ve Artemis'in ömür boyu *arkhineokoros*'u olan, son derece seçkin *ducenarius*, senatörlerin babası, senatörlerin kardeşi ve *Lykiarkhes*, M. Aelius'un namı diğer Pataralı Epigonos'un oğlu, imparatorluk nezdinde tanınmış olan *curator*'ları Tib. Claudius Alexandros'u namı diğer M. Aelius'u, hem önderleri hem de velinimetleri olarak (onurlandırdı).”

Yukarıdaki yazıt atlı sınıf mensubu Ti. Claudius Alexandros'un kendi vatani Patara'da *logistes* olarak görev yaptığını göstermektedir. Yazıttaki ἐκ βασιλικῆς γνώσε-

³²IGSK 48: 34.

³³Ballance- Roueché 2001: 89; Öztürk 2006: 176, no.2.1.1.2.

³⁴Adak 2004: 63; İplikçioğlu 2004: 110, n. 45; Öztürk 2006: 177.

³⁵Hopwood 2009: 168; ayrıca bk. IGSK 48, 34'deki açıklamalar.

ως³⁶ ibaresi görevin yerel bir *logistes*'likten ziyade imparator tarafından atanılan *curator civitatis*'lik olabileceğini düşündürmektedir. Yazıtın tarihlenmesinde temel dayanak noktasını Patara'nın ikinci *neokoros*'luğu oluşturmaktadır. Marek (1993, 97-98, no. 5) yazıtı birinci/ikinci yüzyıla, C.E. Bresson (AE 1994, no.1729) ise üçüncü yüzyıla tarihlenmektedir. Burrell (2004: 255) ikinci önerinin daha makul olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü üçüncü yüzyılda her yerde *neokoros*'lukların sayısında artış vardır. Diğer taraftan *Lycia-Pamphylia* eyaletine yapılan *curator* atamalarının çoğunun Severuslar döneminde olduğu göz önünde bulundurulursa, Alexandros'un *curator*'luk görevini büyük bir ihtimalle üçüncü yüzyılın ilk yarısında icra etmiş olabileceği ileri sürülebilir.

Literatür: Reitzenstein 2011: 107, 110.

4. Termessos Minor (Lykia) *Curator*'u Ti. Claudius Ant[---] Hyperekhios

Belge: IGR III, no. 491 (Termessos Minor, Oinoanda)

Εὐτύχη, Ὑπερέχι³⁷. Περμησέων τῶν πρὸς Οἰνολάνδοις ἡ Βουλὴ καὶ ὁ δῆμος καὶ ἡ γερουσία ἐτείμησεν ἀνδριάντος ἀναστάσει τὸν ἀξιολογώτατον Λυκιάρχην, λογιστὴν Ι καὶ τῆς ἡμετέρας πόλεως, Πιβέριον Κλαύδιον.

“Bol şans, ey Hyperekhios! Oinoanda yakınındaki Termessos'un (Termessos Minor) *bulesi*, halkı ve *gerusia*'sı pek seçkin *Lykiarkhes* ve aynı zamanda kentimizin *curator*'u olan Tiberius Claudius Ant[---] Hyperekhios'u heykelini dikmek suretiyle onurlandırdı.”

Önce *Lykiarkhes* olarak görev yapmış olan Ti. Claudius Ant [- - -] Hyperekhios, Termessos Minor kentinde yapmış olduğu *logistes*'lik görevinden dolayı onurlandırılmıştır. Hyperekhios'un Roma vatandaşı olması görevin yerel bir *logistes*'likten ziyade *curator rei publicae*'lik olduğunu göstermektedir. Yazıtta görevin ne zaman icra edildiğine dair ipucu bulunmamaktadır.

Reitzenstein, Ti. Claudius Ant [- - -] Hyperekhios'un, 144 yılı eyalet rahibi Claudius Antimachos³⁸ ile özdeşlik ihtimali üzerinde durmakta; şayet böyle bir özdeşlik söz konusu ise *curator*'luk görevini, rahiplik görevinden sonra icra etmiş olduğunu belirtmektedir³⁹. Antimachos ismine Lykia kentlerinden Xanthos, Myra,

³⁶ SEG (44 1210) deki açıklamalarda ἐκ βασιλικῆς γνώσεως ifadesinin σεβαστόγνωστος (= *amicus Caesaris*, bk. Mason 1974, 83) ile karşılaştırılması önerilmekte; Alexandros'un *curator*luk görevine atanmasında imparatorla yakınlığının önemli olabileceği vurgulanmaktadır.

³⁷ Yukarıdaki Ὑπερέχι sözcüğü Ὑπερέχιος isminin vocativ halidir. Yazıtın yayımlanmamış bir düzeltme notunda, söz konusu *Lykiarkhes*'in tam ismi Ti. Claudius Ant [- - -] Hyperekhios olarak okunmuştur; bk. Hall-Milner 1994: 42.

³⁸ Reitzenstein 2011: 201-202, no. 50.

³⁹ Reitzenstein 2011: 237, no.115.

Olympos ve Oinoanda gibi kentlerde rastlanmış olmasın⁴⁰, Antimachos'un söz konusu Lykia kentlerinden birine mensup olduğunu göstermektedir.

Literatür: Hall-Milner 1994: 42; Reitzenstein 2011: 237, no.115.

5. Attaleia (Pamphylia) *Curator*'u M. Ulpius Tertullianus Aquila

Belge: IGR III 474= LBW 1224 = SEG XXXVIII (1988) 1450 = Coultton 1989: s. 57 vd., no.5 (Balbura)

Εισηγημένου Μάρκου Αύρηλιού Τρωίλου Μά[γ]αντος του Τρωίλου Βουβωνέος και Καδυανιδέος πεπολετευομένου δέ και έν ταίς κατά Λυκίαν πόλεσιν πάσαις, έπιψηφισαμένου Αύρηλιού ΙΙ⁵ Μάγαντος δίσ, του Τρωίλου Βουβωνέος γεγονότος άρχιφύλακος, έδοξεν τή κοινή του Λυκίων Ι έθνους άρχ[ιε]και[ν]ρεσιακή έκλησία· έπει Μάρκος *vacat* Ι Αύρηλιος Θεοαντιανός υίός Αύρηλιού Θεοαντιανού δίσ Μελεάγρου Κάστορος Βαλβουρέυς και ΙΙ¹⁰ 'Ατταλέυς, άνήρ εύγενής και κόσμιος και ήθει Ι και τρόπω [ά]ριστος διαπρέπων έν τή έπαρχεία, Ι γένουςσυνκλητικού και ύπατικού και Λυκιαρχι[κ]ου και Πα[μ]φυλιαρχών και πραιμοπιλαρίων και ίππικών, έπιπάππου Κάστορος ύποφυ[λ]άξαντος Λυκίων, προπάππου Μελεάγρου Ι ύποφυλάξαντος και άρχιφυλακήσαντος, Λ[υ]κίων και τειμηθέντος έπι τή άρχιφυλακία, πά[ι]ππου Θεοαντιανού ύποφυλάξαντος και αύτου Λυκίων, πατρός Θεοαντιανού ίερασαμένου ΙΙ²⁰ Λυκίων Θεās 'Ρώμης και τειμηθέντος, ίεράτευσειν και αύτός του κοινου Λυκίων έθνους Τιβερίου Καίσαρος εύσεβώς και φιλοτίμως, πανταχοϋ την αύτου προθυμίαν και γνώμην έπιδει[ί]κνυταέν τοίς άριστοις, ου μόνον εις τό έθν[ος] ΙΙ²⁵ ήμων αλλά και έν τή έτέρα πατρίδι αύτου Ι τή λαμπροτάτη 'Ατταλέων πόλει, ώς μεμαρτυρησθαι αύτω και ύπό του κρατίστου ύπατικού Μάρκου Ούλπίου Τερτυλλινου 'Ακύλα λογιστεύσαντος και των 'Ατταλέων, έΙΙ³⁰φ' αίς έξετέλεσειν και παρὰ τοίς 'Ατταλεϋσιν φιλοτείμως και εύσεβώς άρχαίς· δια ταϋ[τα] δεδόχθαι Λυκίων τω κοινω τετελειμθαι τον Θεοαντιανον είκονι χαλκή και είκονι γραπτή, έπιγραφηναι δε τω άνδρι- άντι και τή είκονι τας προγεγραμμένας τειμας Ι *vac.* και μαρτυρίας. *vacat.*

"Troilos oğlu Magas'ın oğlu, Boubon ve Kadyanda vatandaşı ve ayrıca Lykia'nın tüm kentlerinde memuriyet yapmış olan Marcus Aurelius Troilos'un teklifi üzerine, bir zamanlar *arkhiphylaks*'lık yapmış olan Boubon vatandaşı Troilos oğlu, Magas oğlu Aurelius'un oylamaya sunmasıyla (başkanlığında), Lykia Birliği meclisi atama ve seçme yetkisine sahip oturumunda karar aldı: Mademki Castor oğlu Meleagros oğlu Aurelius 2. Thoantianos'un oğlu, Balbura ve Attaleia vatandaşı, soylu bir aileden gelen, eyaletin ileri gelenleri arasında donanımlı, hal ve gidişatı bakımından pek şekçin bir kişi olan, senatörler, *consul*'ler, *Lykiarkhes*'ler, *Pamphylarkhes*'ler, *primipilaris*'ler ve *eques*'ler çıkarmış bir aileye mensup, büyük büyük dedesi Castor Lykia Birliği'nin *hypophylaks*'lığını yapmış, büyük dedesi Meleagros Lykia Birliği'nin *hypophylaks* ve *arkhiphylaks*'lığını yapmış ve *arkhiphylaks*'lık görevinden dolayı onurlandırılmış, dedesi Thoantianos da birliğin *hypophylaks*'lığını yapmış, babası Thoantianos Tanrıça Roma rahipliğini üstlenmiş ve bu nedenle onurlandırılmış olan Marcus Aurelius Thoantianos, Lykia Birliği adına Caesar Tiberius kültü rahipliğini dindar ve mükemmel bir şekilde icra ettiği, yalnız birliğimize karşı değil, diğer vatani olan şöhretli

⁴⁰ Reitzenstein 2011: 202.

Attaleia kentinde de gayret ve güvenilirliğini aristokrasi arasında gösterdiği için, hem kentin *curator*'u olan son derece seçkin *Consularis* Marcus Ulpius Tertullianus Aquila ve hem de Attaleialılar tarafından, kendisine görevlerini büyük bir cömertlik ve dindarlık içinde yerine getirdiği için *testimonial* (şahadetname) verilmiştir; işte bu nedenle Lykia Birliği, Thoantianos'u bronz bir heykelle ve boyalı bir ikon ile onurlandırmaya ve hem heykelin hem de ikonun üzerine yukarıdaki onurların ve belgelerin yazılmasına karar verdi."

Kremna kökenli⁴¹ Ulpius Tertullianus Aquila'nın Attalei *curator*'luğuna ilişkin tek kaynak yukarıda metni ve çevirisi verilen Lykia Birliği meclisi tarafından alınan karardır (*decretum*). Kararın konusu imparator rahipliği süresi dolan Attaleialı Marcus Aurelius Thoantianos'un onurlandırılmasıdır. Yazıttan anlaşıldığına göre, söz konusu onurlandırma işinde o sırada Attaleia *curator*'u olan M. Ulpius Tertullianus'un ve Attaleia halkının şahitliği ve tavsiyesi önemli olmuştur. Yukarıda da görüldüğü gibi Tertullianus için *consularis* sıfatı kullanılmıştır. Bu durum Tertullianus'un bu görevi *consul*'lük sonrasında icra etmiş olduğunu göstermektedir. Tertullianus'un 212 yılında Makedonya'da *proconsul*'lük yaptığı bilinmektedir⁴². Bilindiği gibi Makedonya eyaleti *praetor*'luk yapmış senatörler tarafından yönetilen bir eyalettir. Bu nedenle Tertullianus önce *consul*'luk makamına ulaşmış, daha sonraki bir tarihte de Attaleia'da *curator*'luk yapmış olmalıdır.

Ayrıca Nikomedia'da bulunan ve M.S. 199/200 yılına tarihlenen bir yazıtta ise⁴³ Nikomedia kenti *curator*'u olarak M. Ulpius Tertullianus Aquila adı geçmektedir. Yazıtla ilgili açıklamada 212'de Makedonya *proconsul*'luğu yapmış olan Aquila ile Attaleia *curator*'unun aynı kişiler olabileceği belirtilmektedir. Diğer taraftan 199/200 yılı ile 212/13 arasındaki uzunca bir boşluk olması nedeniyle, Nicomedia *curator*'u Aquila ile Kremna *curator*'u Aquila'nın baba-oğul olma ihtimali üzerinde de durulmaktadır.

M. Ulpius Tertullianus Aquila'nın Attaleia *curator*'u sıfatıyla Lykia Birliği tarafından alınan bir onurlandırma kararına destek vermesi önemlidir. Lykia Birliği'nin onurlandırma kararlarının Roma denetimi altında olduğu bilinmektedir. Örneğin Rhodiapolisli Opramoas'ın *Lykiarkhes*'liği⁴⁴ sırasında, Birlik tarafından onurlandırılması dönemin eyalet valisi Domitius Seneca⁴⁵ tarafından engellenmiştir. Karar ancak Birlik elçilerinin ve Xanthos kenti temsilcilerinin İmparator Hadrianus'la görüşmelerinden sonra uygulanabilmiştir⁴⁶. Lykia Birliği meclisinin onurlandırma işinde Attaleia kentinin ve

⁴¹AE 1988 1034; AE 1990 976; IGSK 57, 74 (Kremna): M. Ulp(ium) Tertullianum | Aquilam | c(larissimum) v(irum) | [col(onia) patr]ia sua | [- - - -]ia.

⁴²Jones 2005: 268-9.

⁴³SEG 50 (2000), 1375.

⁴⁴Bk. Reitzenstein 2011: 192-195, no.43.

⁴⁵Rémy 1989: 301, no. 246.

⁴⁶Magie 1950, 533 vd.; 1391 vd., n. 61

Attaleia *curator*'unun referansının ayrı ayrı belirtilmesi, Tertullianus'un bir imparatorluk memuru olarak hareket ettiğini göstermektedir. Bu örnek *curator rei publicae*'lerin bu tür konularda da söz sahibi olduklarına işaret etmektedir.

Literatür: Coulton 1989: 57 vd.; Ertekin 2002: no. 13.2.1.; Jones 2005: 268–9.

6. Perge (Pamphylia) *Curator*'u Cn. Pedanius Valerianus

Belge: IGSK 54, no. 181 (Perge)

οἱ γεραιοὶ Γν. Πεδάνιον Ἰούαλεριανὸν ἱππικόν, ἰ λογίστην τὸ β' αὐξήσαντα ἰ τὰ σειτηρέσια ἰ αὐτῶν ἰς ζ' ἠ' θ' ἰ ἰβ' ἰδ' [??].

“*Geraioi* (*Gerusia* üyeleri) iki kez *curator*'luk yapmış olan atlı sınıf mensubu Cn. Pedanius Valerianus'u maaşlarını yükselttiği için onurlandırdı. 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14[??].

Yukarıdaki yazıt atlı sınıf kökenli Cn. Pedanius Valerianus'un Perge'deki *logistes*'liği (*curator rei publicae*) sırasında *gerusia* üyelerinin maaşlarını yükselttiğini göstermektedir. Bu durum *curator*ların kentlerdeki görevlilerin maaşlarında düzenleme yapma konusunda yetkili olduklarına işaret etmektedir. Valerianus'un kentte iki kez *curator*'luk yaptığı belirtilmektedir. Ancak yazıtın sonundaki rakamlara anlam verilememektedir.

Bundan başka Valerianus ilki Vespasianus döneminde olmak üzere altı kez *neokoros*'luk unvanına sahip⁴⁷ bir kent olan Perge'de, *gerusia* tarafından imparator rahibi olarak da onurlandırılmıştır⁴⁸. Perge'de *demiourgos* olarak onurlandırılmış olan Cn. Pedanius Saturninus Philotes ile kardeş olma ihtimali vardır⁴⁹.

7. Sagalassos ve Termessos (Pisidia-Pamphylia) *Curator*'u M. Aurelius Meidianus Platonianus Varus

Belge: TAM III, 1, no. 113; IGR III 440 (Termessos)

Ἡ λαμπροτάτη ἰ Σαγαλασσέων πόλις ἰ ἱερέα θεᾶς ἰ Ρώμης ἰ Σεβαστῆς καὶ Διὸς ἰ Σολυμέως διὰ βίου ἰ Μάρ(κον) Αὐρη(ήλιον) Μειδιανὸν Πλατωνιανὸν ἰ Οὐᾶρον, τὸν ἰδιον ἰ αὐτῆς λογιστήν, ἰ παρά τε ἑαυτῆ καὶ ἐν ἰ τῇ πατρίδι Τερμησοῶ.

“Sagalassoslular'ın pek parlak kenti, ömür boyu *Dea Roma Sebaste* ve *Zeus Solymeus* kültü rahibi olan M. Aurelius Meidianus Platonianus Varus'u hem bizzat kendi kentlerinin *curator*'u hem de kendi anavatanı Termessos'un *curator*'u olarak onurlandırdı.”

⁴⁷ Burrell 2004, 175–180.

⁴⁸ IGSK 54, no. 180 (Perge).

⁴⁹ IGSK 54, no. 182 (Perge).

Sagalassos kentinin Marcus Aurelius döneminde önemli inşaat faaliyetlerine sahne olduğu bilinmektedir⁵⁰. Yukarıdaki yazıttan da anlaşıldığı gibi Sagalassoslular, Termessos kentinin yerlisi olan M. Aurelius Meidianus Platonianus Varus'u, Marcus Aurelius döneminde veya onun döneminden kısa bir süre sonra kentlerindeki *curator*'luk görevinden dolayı Termessos'ta onurlandırmışlardır. Varus'un *curator* olarak Sagalassos'taki icraatlarını bu inşaat faaliyetleri ile bağlantılı olarak görmek mümkündür. Varus kendi anavatanı Termessos kentinde de *curator*'luk yapmıştır. Ayrıca Varus Termessos'taki deri işçilerinin hamisi (*patronus*) olarak da onurlandırılmıştır⁵¹.

Literatür: Mellor 1975: 225; Waltzing 1979: 29.

8. Selge (Pisidia) *Curator*'u Marcus Aurelius Ceionius Vibianus Polemon

Belge: J. ve L. Robert *BE*, 1969, no. 579; *IGSK* 37, no. 26 (Selge)

--- Ιἔτε[ιμησα(ε)]ν | Μᾶρκον Αὐρ[ήλι]ον Κηϊόνιο[ν] | Οὐείβιανὸν [Πο[λέ]ιμω-
να| τὸν ἴδιον | λογιστήν.

".....*Marcus Aurelius Ceionius Vibianus Polemon*'u kendi *curator*-
ları olarak onurlandırdı."

Yazıtın baş kısmının kırık olması nedeniyle *Marcus Aurelius Ceionius Vibianus Polemon*'u onurlandıran kurum ya da kişi bilinmemektedir. Ancak Selge Meclisi ve halkı tarafından onurlandırılmış ise bu kişinin Selge kentine atanmış bir *curator rei publicae* olduğunu düşünmek mümkündür. Yazıtta görev tarihine işaret eden bir ipucu bulunmamaktadır. Ancak *Marcus Aurelius* adını taşıyor olması nedeniyle II. yüzyılın ikinci yarısında veya III. yüzyıl başlarında görev yapmış olmalıdır.

9. Bir Side (Pamphylia) yazıtından ismi bilinmeyencurator civitatis ve corrector

Belge: J. ve L. Robert, *BE* (1952), no.156; Thomasson 1991: 82; *IGSK* 43, no.66 (Side)

.....Ιτὸν κράτιστον λογιστ[ήν] | καὶ ἐπανορθωτὴν | ἡ λαμπροτάτη καὶ
ἔνδοξος | Σιδητῶν πόλις.

"Sidelilerin pek şanlı ve şöhretli kenti, pek seçkin *curator* ve *corrector*.....'yı onurlandırdı."

⁵⁰Waelkens 2002: 354.

⁵¹*IGR* III, 442; Waltzing 1979: 29.

Yazıt hem kent unvanının bu şekilde belirtilmesi hem de harf formlarına dayanılarak 3. yüzyıl başlarına tarihlenmektedir⁵². Yukarıdaki belgeden ismini öğrenemediğimiz şahsın *curator rei publicae*'lik ve *corrector*'luk görevini birlikte üstlenmiş olması onun *Senatus* kökenli bir Roma memuru olduğunu göstermektedir. Yine yazıtın tarihi onun bu göreve Severuslar döneminde atandığını göstermektedir. Bilindiği gibi *curator*'lar bir veya iki kente atanmaktadır. Bu nedenle ismini bilmediğimiz bu şahsın *Side curator*'u olabileceğini düşünmek mümkündür. *Corrector*'luk göreviyle ilgili herhangi bir sınırlandırmanın olmaması onun tüm eyalet için atanmış olabileceğini göstermektedir.

Diğer taraftan söz konusu şahsın, aşağıda yer alan Pamphylia *corrector*'u M. Domitius Valerianus'la aynı kişi olma ihtimali ve onurlandırıldığı kentin Pamphylia kenti olması nedeniyle, *corrector*'luk görev alanının Pamphylia kentleriyle sınırlı olabileceğini de düşünmek mümkündür.

Literatür: Guerber 1997: no. 25.

10. Pamphylia kentleri *Corrector*'u M. Domitius Valerianus

Belge: Taşlıklioğlu 1955: 96–97, no. 5; *AE* (1957), 44; J. – L. Robert, *BE* (1958), 476 ve *BE* (1963), 263; *SEGXX* (1964), 28; *IGSK* 27, no. 45; Fernoux 2004: 472, no. 5 (Prusias ad Hypium, Bithynia)

Τὸν λαμπρότατον Ἰ Μάρκον Δομίτιον Ἰ Οὐαλεριανὸν Ἰ χειλιάρχον πλατύσημον Ἰ λεγεῶνος γ' Γ[αλ]λι[κῆς], Ἰ ταμίαν, [ἀγορανόμον], Ἰ [σ]τ[ρ]ατηγ[ὸν τοῦ δήμου] Ἰ Ρω[μαίων], Ἰ πρεσ[βευτῆν] Σεβ[αστοῦ] ἠγεμόνα λεγεῶνος β' Ἰ κεραυνοφόρου βεβέας εὐστατοῦς, Ἰ πρεσ[βευτῆν] Σεβ[αστοῦ] ἠγεμόνα λεγεῶνος ζ' Κλαυδίας, Ἰ πρεσ[βευτῆν] Σεβ[αστοῦ] καὶ ἐπανορθωτῆν τῶν τῆς Παμφυλίας πόλεων, Ἰ ἀνθύπατον Σικελίας, πρεσβευ[τῆν] Ἰ καὶ ἀντιστράτηγον Σεβ[αστοῦ] καὶ ἠγεμόνα Ἰ Γαλατίας, πρεσβευ[τῆν] Ἰ καὶ ἀντιστράτηγον Σεβ[αστοῦ] καὶ ἠγεμόνα Κιλικίας, πρεσβευ[τῆν] Ἰ καὶ ἀντιστράτηγον Σεβ[αστοῦ] καὶ ἠγεμόνα Ἰ Ἀραβίας, ὑπάτον, Μ(ἄρκος) Δομίτιος Ἰ Κάνδιδο[ς] Ἰ [τὸν τῆς πόλεως] καὶ αὐτοῦ Ἰ [εὐ]εργέτην.

“ Marcus Domitius Candidus, tribunus laticlavius legionis III Gallicae, quaestor, aedilis, praetor urbanus, legatus Augusti legionis XII Fulminatae Certae Constantis, legatus Augusti legionis VI Claudiae, legatus Augusti et corrector civitatum Pamphyliae, proconsul provinciae Siciliae, legatus Augusti pro praetore et praeses Galatiae, legatus Augusti pro praetore et praeses Ciliciae, legatus Augusti pro praetore et praeses Arabiae (ve) consul olan clarissimus Marcus Domitius Valerianus' u kentin ve kendisinin velinimeti olarak (onurlandırdı).”

Yukarıdaki yazıt Prusiaslı⁵³ senatör M. Domitius Valerianus'un kariyerini (*curshonorum*) eksiksiz bir biçimde sunmaktadır. Valerianus kariyerine *Syria –Phoeni-*

⁵²*IGSK* 43, no.66, s. 353.

⁵³Dietz 1980:144–5;Rémy 1989:169;Fernoux 2004: 474.

ce'deki *legio III Gallica*'da⁵⁴ askeri *tribunus* olarak başlamıştır. Daha sonra sırasıyla *quaestor*, *aedilis* ve *praetor urbanus* olmuştur. *Praetor*'luğu takiben önce *Cappadocia*'daki *Melitene*'de konuşlandırılmış *legio XII Fulminata*'yı⁵⁵, arkasından *Moesia Superior*'da *Viminacium*'da konuşlandırılmış *legio VII Claudia*'yı⁵⁶ yönetmiştir. *Valerianus*'un bundan sonraki görevi Pamphylia kentlerinin organizatörlüğü (*legatus Augusti et corrector civitatum Pamphyliae*) olmuştur. Daha sonra *praetorius*'lar tarafından yönetilen *Sicilia* eyaletinin *proconsullüğüne* atanmış; bu görevi sırasıyla *Galatia*, *Cilicia*⁵⁷, *Arabia*⁵⁸ valilikleri izlemiştir. Ayrıca *Arabia* valiliği sırasında *consul suffectus in absentia* olmuştur⁵⁹.

Valerianus'un *corrector*'luk görevine ilişkin tek belge yukarıdaki *cursus* yazıtıdır. Yazıtta bu görevi ne zaman icra ettiğine dair herhangi bir ipucu bulunmamaktadır. *Arabia* valiliğine ilişkin *Bostra era*'sına⁶⁰ göre tarihlenmiş iki yazıt⁶¹, *Valerianus*'un *cursus*'unda yer alan görevlerin tarihlendirilmesi açısından temel dayanak noktasını oluşturmaktadır. Söz konusu yazıtlara göre *Valerianus*, *cursus*'undaki son görev olan *Arabia* valiliğini 238–240 yılları arasında yani III. *Gordianus* döneminde icra etmiştir. Bu tarihten geriye doğru gidilerek yapılan tahminlere göre *Valerianus*'un Pamphylia *corrector*'luğu 231–233 yılları arasına yerleştirilmektedir⁶². Bu durumda M. *Domitius Valerianus* Pamphylia kentleri *corrector*'luğuna *Severus Alexander* tarafından atanmış olmalıdır.

Bilindiği gibi *Lykia-Pamphylia* başlangıçta imparator eyaleti olarak organize edilmiş ve eyalete *legatus augusti*'ler atanmıştır. 162/163 yılında ise eyalet statüsünde değişiklik olmuş yani *Lykia Pamphylia* eyaletine *proconsul*'ler atanmaya başlanmıştır⁶³. *Severus Alexander* döneminde eyalet *Senatus*'un yönetimindedir. *Valerianus*'un *Lykia-Pamphylia* eyaletindeki görev unvanı *legatus Augusti et corrector civitatum Pamphyliae*'dir. Söz konusu unvan *Valerianus*'un Pamphylia kentlerinin *corrector*'luğu ile birlikte eyaletin valiliğini de üstlenmiş olabileceğini düşündürmektedir. *Fernoux*⁶⁴

⁵⁴ E. Ritterling, *RE* XII (1924/25) 1523; Farnum 2005:17.

⁵⁵ *Legio XII Fulminata*, 175 yılındaki *Avidius Cassius* isyanını bastırmada gösterdiği başarı nedeniyle *Certa Constans* lakabına layık görülmüştür. Bk. E. Ritterling, *RE* XII (1924/25) 1707–1708; Farnum 2005,22.

⁵⁶ *Caesar* döneminde *VII Paterna* adını taşıyan lejyon, MÖ 13–11 yılında *VII Macedonica*, M.S. 42'de ise *VII Claudia Pia Fidelis* adını almıştır. E. Ritterling, *RE* XII (1924/25)1622–1623;Farnum 2005, 20.

⁵⁷ *Cilicia* valiliği için ayrıca bk. *IGR* III 904; Robert 1964: 34–36 (Hierapolis Castabala, Cilicia)

⁵⁸ *Arabia* valiliği için ayrıca bk. *CIL* III 14149, 31 (Petra, Arabia); Whicler 1906: 291–291; *AE* 1907: 67 (Irbid, Arabia); *IGLS* XIII 1 9057 (Bostra, Arabia) .

⁵⁹ Rémy 1989: 169.

⁶⁰ *Bostra*'nın *Traianus* 105/106 yılında *Arabia* eyaletinin başkenti yapılması. Bk. KP I (1964) 935, s.v.“Bostra”.

⁶¹ Whicler 1906: 291–292; *AE* 1907 67 (Irbid, Arabia); *IGLS* XIII 1 9057 (Bostra, Arabia)

⁶² *Dietz*'ın (1980: 143 vd.), yaptığı bu tarihlene Rémy (1989:169) ve *Fernoux* (2004: 473) tarafından da kabul görmüştür.

⁶³ 162/3 yılında eyaletin statüsündeki değişiklik için bk. Şahin 1992, 81–86; Brandt-Kolb 2005: 25, 33.

⁶⁴ 2004: 473

Valerianus'un Pamphylia kentleri *corrector*'luğunu bölge kentlerinin bir *koinon* organizasyonu altında birleştirilmesiyle ilişkilendirilmiştir⁶⁵. Valerianus'un *Lycia-Pamphylia* eyaletindeki olası valiliği ve *corrector*'luk görevine ilişkin tartışmalara aşağıdaki değerlendirme kısmında ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Literatür: *PIR*² D 168; *PIR*² V 269; *RE* Suppl. XIV (1974) 114, s.v "Domitius no. 85" ; *DNP* III (1997) 760, s.v "Claudius no. II, 26"; Lambrechts 1937: no. 549; Barbieri 1952: no.1019, 1648; Degrassi 1957: 67; J. – L. Robert, *BE* (1958) 476 ve (1963) 263; Thomae 1975: 36; Dietz 1980: 143–146, no.33; Sartre 1982: 91 no.35; Halfmann 1982: 638; Rémy 1989: no.130; Guerber 1997: 217, 219; Ertekin 2002: no.2.5.3; Fernoux 2004: 472–474, no. 43.

II. DEĞERLENDİRME

1. Atamalarla ilgili sayısal ve kronolojik durum

İlgili kaynak ve literatürün taranması sonucunda *Lykia-Pamphylia* eyaleti kentlerinde 10 kişinin *curator rei publicae* ve *corrector* olarak görev yaptığı tespit edilmiştir. Bunlardan 8 kişi (no. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8) yalnızca *curator rei publicae* olarak görev yapmıştır. Side'de bulunan bir onur yazıtı vasıtasıyla haberdar olunan, ancak ismi belirlenemeyen bir şahıs (no.9) ise *corrector*luk göreviyle birlikte Side kentinin *curator*luk görevini de üstlenmiştir. Prusiaslı senatör M. Domitius Valerianus (no.10) ise Pamphylia kentlerinin *corrector*'luğunu yapmıştır.

Termessos Minor *curator*'u Ti. Claudius Ant[---] Hyperekhios (no. 4) ve Perge *curator*'u Cn. Pedanius Valerianus'a (no. 6) ilişkin yazıtlar tarihlenemediğinden görevi ne zaman icra ettikleri bilinmemektedir. Sagalassos ve Termessos *curator*'uM. Aurelius Meidianus Platonianus Varus (no. 7) Marcus Aurelius döneminde (M.S. 161–180) veya sonrasında görev yapmıştır. Arykanda *curator*'luğu şüpheli olan M. Aurelius Ursio (no. 2), eğer *curator*'luk yapmış ise, bu görevi III. yüzyıl sonlarında icra etmiş olmalıdır. Selge *Curatoru* Marcus Aurelius Ceionius Vibianus Polemon (no.8) ise II. yy. sonlarında veya 3. yy. başlarında görev yapmıştır. Geriye kalan *curator* ve *corrector*'lar ise (no. 1, 2, 3, 5, 9,10) görevlerini Severuslar döneminde icra etmişlerdir. Bu durum atamaların Severuslar döneminde (M.S. 193–235) yoğunlaştığını göstermektedir. Aynı durum Asia eyaletine yapılan *curator rei publicae* atamaları için de geçerlidir⁶⁶.

Söz konusu 10 kişilik sayı bize ulaşması tamamen tesadüfî olan yazıtlara dayalı verilerden elde edilmiştir. *Curator*'luk ve *corrector*'luk düzenli atama yapılan bir memuriyet olmadığı için, söz konusu veriler gerçekte kaç kişinin *Lycia-Pamphylia* eyaleti kentlerine *curator* ve *corrector* olarak atanmış olabileceği konusunda tek başına fikir vermemektedir. Ancak görev süresi bilinen ve düzenli olarak atama yapılan bir memuriyetle ilgili verilerden elde edilen bilinme oranını, kıyaslama unsuru olarak

⁶⁵Fernoux 2004: 473.

⁶⁶Bk. Burton 1979: 482.

kabul etmek suretiyle, bazı tahminlerde bulunmak mümkündür. Bu konuda Rémy'nin⁶⁷ Lykia-Pamphylia *proconsul*'lerini de içeren prosopografik çalışması bizim için önemli bir dayanak noktası oluşturmaktadır. Bu çalışmaya göre eyalete ilk *proconsul*'ün atandığı tarih olan 162'den⁶⁸ 282 yılına kadar 30 kişinin valilik yapmış olduğu bilinmektedir. *Proconsul*'lük bir yıllık bir görev olduğuna göre, normal koşullarda bu iki tarih arasında 120 kişi görev yapmış olmalıdır. Ancak 120 kişiden yalnızca 30'u bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle söz konusu zaman diliminde Lykia- Pamphylia *proconsul*'lerinin bilinme oranı % 25'dir. Aynı bilinme oranını Lycia- Pamphylia'ya atanan *curator* ve *corrector*lara uygularsak; bu süre içinde en fazla 32'i *curator rei publicae*, 8'i *corrector* olmak üzere toplam 40 kişinin Lykia-Pamphylia kentlerinde görev yapmış olabileceği görülür. 120 yılda maksimum 32 kişinin *curator*, 8 kişinin de *corrector* atanabileceği sonucu bize, Lycia-Pamphylia eyaleti kentlerine yapılan *curator rei publicae* ve *corrector* atamalarının yaygın bir uygulama olmadığını göstermektedir.

2. *Curator* ve *corrector*'ların mensup oldukları sosyal sınıflar ve coğrafi kökenleri

Tespit edilen 9 *curator rei publicae*'denikisinin (no. 5, 9,) *Senatus* sınıfına mensup olduğu görülmektedir. Söz konusu kişiler görevi Severuslar döneminde icra etmişlerdir. Bunlardan M. Ulpius Tertullianus Aquila (no. 5), Attaleia'daki *curator*'luk görevini *consul*'lükten sonra icra etmiştir. Kırıklı bir Side yazıtı vasıtasıyla tanınan, ancak ismi bilinmeyen bir *curator* (no.9) aynı zamanda *corrector*'luk da yapmış olduğundan görevi en azından *praetor*'luk sonrasında üstlenmiş olmalıdır. 231-133 yılları arasında Pamphylia kentlerinin *corrector*'luğunu yapmış olan M. Domitius Valerianus (no.10), *praetor*'luk sonrasında iki lejyon yönetmiş; daha sonra bu göreve atanmıştır. *Curator*'luk yapan senatörlerin memuriyet kariyerleri (*cursus honorum*) incelendiğinde, söz konusu görevin *cursus* dışı olduğu görülür. *Senatus* sınıfı mensupları kariyerlerinin herhangi bir aşamasında *curator*'luk görevine atanabilirlerdi. Hepsi *Senatus* sınıfı mensupları arasından seçilen *corrector*'lar ise, *imperium* yetkisi gerektirdiği için bu görevi *praetor*'luk veya *consullük* sonrasında üstlenmişlerdir⁶⁹.

Lycia-Pamphylia kentlerinde *curator rei publicae*'lik yapanların üçü ise (no. 2, 3, 6) atlı sınıf mensubudur. Perge *curator*'u Cn. Pedanius Valerianus'un (no.6) atlı sınıf kariyeriyle ilgili bilgiye sahip değiliz. Ancak Arykanda *curator*'u (?) M. Aurelius Ursio'nun (no. 2) bölgede güvenlikle ilgili olarak bulunduğu, *dux* olarak görev yaptığı ve hassa ordusunda *praefectus*'luk veya *tribunus*'luk gibi önemli görevler icra ettiği

⁶⁷ 1989: 311-334.

⁶⁸ Şahin 1992: 89.

⁶⁹ Küçükasya eyaletlerine atanan *corrector*'ların hemen hepsi görevi *praetor*'luk sonrasında üstlenmişlerdir. Bk. Guerber 1997: 226 vd.

bilinmektedir. Patara *curator*'u Ti. Claudius Alexandros (no.3) ise *ducenarius* rütbesinde *procurator* olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda *lykiarkhes*'lik yapmıştır.

Arneai *curatoru* Aurelius Panphilos (no.1) ve Termessos Minor *curator*'u Ti. Claudius Ant[---] Hyperekhios (no.4) *lykiarkhes*'lik yapmışlar yani Lykia birliğindeki en üst düzey görevi üstlenmişlerdir. Sagalassos ve Termessos *curator*'u M. Aurelius Meidianus Platonianus Varus (no.7) ise hem "Thea Roma Sebaste" kültü rahipliğini hem de "Zeus Solymeus" rahipliğini üstlenmiştir. Selge *curator*'u Marcus Aurelius Ceionius Vibianus Polemon'un (no.8) sosyal sınıfı tespit edilememiştir.

Lycia- Pamphylia eyaletinde görev yapmış olan *curator* ve *corrector*'ların coğrafi kökenleri konusunda ise şunları söylemek mümkündür. Ele alınan *curator*lardan dördünün Lycia-Pamphylia kentlerinden olduğu kaynaklarda açıkça belirtilmiştir. Arneai *curatoru* Aurelius Panphilos (no.1) Arykandalı, Patara *curator*'uTi. Claudius Alexandros (no.3) Pataralı, Attaleia *curator*'u M. Ulpius Tertullianus Aquila (no. 5) Kremnalı, Sagalassos ve Termessos *curator*'u M. Aurelius Meidianus Platonianus Varus (no.7) ise Termessoslu'dur. Perge *curator*'u Cn. Pedanius Valerianus'un (no.6) ise, kentte Cn. Pedanius Saturninus Philotes isimli birinin *demiourgos* olarak onurlandırılması ve bu iki ikisinin kardeş olma ihtimaline dayanarak Perge kökenli olabileceği düşünülebilir. Selge *curator*'u Marcus Aurelius Ceionius Vibianus Polemon (no.8) mensup olduğu kent tespit edilememiştir. Ancak büyük ihtimalle Lykia-Pamphylia kentlerinden birinden olmalıdır. Pamphylia kentleri *corrector*'u M. Domitius Valerianus (no.10) ise bir Bithynia kenti olan Prusias'dandır. İsmi tespit edilememiş *curator* ve *corrector*'un ise (no.9) Lycia-Pamphylia kentlerinden ya da başka bir Küçükasya eyaleti kentinden gelmiş olabileceği düşünülebilir. Arykanda *curator*'luğu şüpheli olan M. Aurelius Ursio'nun ismi ve sosyal kökeni İtalya kökenli olabileceğini düşündürmektedir. Ancak Latince kökenli bir *cognomen* taşıyan, yerel kökenli bir Roma vatandaşı olabileceği yönünde görüşler vardır⁷⁰.

Görüldüğü gibi Lycia-Pamphylia eyaletinde görev yapmış olan *curator* ve *corrector*'ların hemen hepsi ya Lycia-Pamphylia kökenli ya da Küçükasyalıdır. Bunun bir tesadüf mü yoksa Roma'nın bilinçli bir politikası mı olduğunu anlamak için diğer eyaletlerdeki uygulamaların gözden geçirilmesi gerekir. Benzer durum Asia eyaletine atanmış olan *curatores rei publicae* için de gözlemlenmektedir⁷¹.

⁷⁰ Hopwood 2009: 168; ayrıca bk. IGSK 48, 34'deki açıklamalar.

⁷¹Örneğin Hadrianus tarafından Trapezopolis kentine *curator* olarak ataman M. Ulpius Damas Catullinus (Burton 1979: no. 3) büyük ihtimalle Ephesos'ludur (Boatwright 2000: 74, dipnot 84); Antoninus Pius döneminde İlion *curatoru* olan Aulus Claudius Ceecina (Burton 1979: no. 5) Kyzilos vatandaşıdır (IGR IV 152); yine aynı dönemde Kyzikos *curator*'u olan M. Ulpius Carminius Claudianus (Burton 1979: no. 8) ise Attuda ya da Aphrodisias'ludur (CIG 2782, s. 13-14); Aphrodisias *curator*'u M. Ulpius Eurykles (Burton 1979: no.12) ise Aezani vatandaşıdır (OGIS 507). Örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür.

3. Atamaların nedenleri

Eldeki sayılar ve yapılan tahminler hem *curator civitatis*'lik görevinin hem de *corrector*'luk görevinin Principatus devrinde düzenli bir memuriyet olmadığını göstermektedir. Arneai, Arykanda, Patara, Termessos Minor (Oinoanda), Attaleia, Perge, Sagalassos ve Termessos, Selge, Side gibi Lycia- Pamphylia kentlerine *curator civitatis* atanmıştır. Prosopografik veriler bölümünde de görüldüğü üzere, söz konusu atamaların hangi nedenlerle yapılmış olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır. Perge *curator*'u Cn. Pedanius Valerianus (no.6) *gerusia* üyelerin maaşlarını artırdığı için onurlandırılmıştır. Bu durum bize Valerianus'un Perge'ye atanmasının kent maliyesiyle ve kentteki memur maaşları konusunda yaşanan sorunlarla bağlantılı olabileceğini göstermektedir. İcraatı ile ilgili bilgi sahibi olduğumuz diğer *curator* ise M. Ulpius Tertullianus Aquila'dır (no. 5). İmparator rahipliği yapmış olan Attaleia kökenli Marcus Aurelius Thoantianos'un Lykia birliği meclisi tarafından onurlandırılmasında Attaleia halkının şahitliği yanında kent *curator*'u olan M. Ulpius Tertullianus Aquila'nın da referansına başvurulmuştur. Aquila *curator rei publicae* sıfatıyla yani Roma devletinin temsilcisi olarak söz konusu şahsın onurlandırılmasına destek vermiştir. Ancak bu bilgi Aquila'nın Attaleia kentine hangi nedenle atanmış olabileceğine açıklık getirmemektedir.

Bu durumda atamaların muhtelif nedenlerinin neler olabileceği sorusunu yanıtlamak için diğer eyaletlerden elde edilen bulgulara ve antik yazarların eserlerine başvurmak gerekmektedir. Traianus Plinius'a yazmış olduğu bir mektubunda⁷², Plinius'a eyaletin kamusal hesaplarında karışıklıklar olduğunu, elinde yeterince müfettiş olmadığını, bu nedenle, kendi vekili olarak bu işi bizzat onun yürütmesini istemiştir. Bu durumda Traianus döneminde Anadolu kentlerine *curator civitatis* atanmamasına rağmen, Plinius'un eyalet valisi olarak aynı zamanda tüm Bithynia kentlerinin hem *curator*'luğunu hem de *corrector*'luğunu fiilen üstlenmiş olduğunu söylemek pek yanlış olmasa gerek. Plinius ve imparator Traianus arasındaki mektuplaşmalar, Plinius'un Nikomedia kentinin su kemeri, Nikaia kentinin tiyatro inşası, Claudiopolis'in hamam inşası gibi kamu binalarına ilişkin harcamaların gözden geçirilmesi ve söz konusu projelerin tamamlanması konusunda göstermiş olduğu gayretleri yansıtmaktadır. Yine Plinius'un kendisinden öğrendiğimize göre, kendini yönetme ve mali konularda özerkliğe sahip bir koloni kenti olan Apameia, kamusal hesaplarının denetimini bizzat kendisi istemiştir⁷³. Amisus kenti avukatı (*ekdikos*) kamu hesaplarının denetimi için onu kente davet etmiştir⁷⁴. Bu durum ve Plinius'la ilgili başka örnekler hesap denetimi konusunda, kentlerin bizzat kendilerinin Roma'yı teşvik ettiğini göstermektedir⁷⁵. Ayrıca kent-

⁷²Ep. 10.18

⁷³Ep. 10.47-48.

⁷⁴Ep. 10.110.

⁷⁵Magie 1950: 596 vd; Dmitriev 2005: 195.

lerdeki hizipleşmeler ve üst sınıfın kendi içindeki çekişmeler de Roma'nın kentlerin içişlerine karışmasına zemin hazırlamıştır⁷⁶.

Aynı belirsizlik *Lycia-Pamphylia* eyaletinde görev yapmış olan iki *corrector*'un atanma nedenlerinde de vardır. Valerianus'un *corrector*'luğu, Guerber'in yapmış olduğu sınıflandırmaya göre⁷⁷ bir eyaletin tüm kentlerinde görev yapan *corrector*'lar grubuna girmektedir. Ancak görev unvanının *legatus Augusti et corrector civitatum Pamphyliae* olması Valerianus'un görev alanının Pamphylia kentleriyle sınırlı olduğunu göstermektedir. Hatta Valerianus'un *corrector*'lukla birlikte Lykia- Pamphylia eyaletinin valiliğine de üstlenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Fernoux⁷⁸ Valerianus'un Pamphylia kentlerine *corrector* olarak atanma nedeninin bölge kentlerini bir birlik (*koinon*) altında toplamak olduğunu belirtmektedir.

4. *Curator civitatis* ve *corrector*'ların görev ve yetkileri

Ulpianus'un *Digesta*'da yer alan bazı pasajları II. ve III. yüzyıl *curator civitatis*'lerinin görevlerine ilişkin son derece önemli bilgiler içermektedir. Bunlar, kamu arazilerinin kiraya verilmesi⁷⁹, kamu arazilerinin yanlış kullanılmasının veya özel şahıslar tarafından buralara inşaat yapılmasının önlenmesi⁸⁰, kamu fonlarının genel denetimi, özel fonların yasa dışı bağışlardan ve zimmete geçirme fiillerinden (*peculatus*) korunmasıdır⁸¹.

Lykia- Pamphylia eyaleti kentlerinde görev yapmış olan *curator civitatis*'lerin görev ve icraatlarına ilişkin veriler son derece sınırlıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi Perge *curator*'u Cn. Pedanius Valerianus (no.6) *gerusia* üyelerinin maaşlarını artırmış olduğu için onurlandırılmıştır. Bu durum bize *curator civitatis*'lerin görev yapmış oldukları kentteki kamu görevlilerinin maaşlarını gözden geçirmek ve gerekli düzenlemeleri yapma konusunda yetkili olduklarını göstermektedir. III. yüzyıl başlarında Attaleia kentinde *curator*'luk yapmış olan M. Ulpius Tertullianus Aquila (no.4) ise, imparator rahipliği süresi dolan Attaleialı Marcus Aurelius Thoantianos'un Lykia Birliği meclisi tarafından onurlandırılmasında *testimonial* vermek suretiyle etkili olmuştur. Eyalet valisinin Birlik Meclisi kararları üzerinde denetim hakkı olduğu bilinmektedir⁸². Aquila eyalet valisi adına alınan kararın yürürlüğe girmesini sağlamış olmalıdır.

⁷⁶ Jones 1971: 110–121.

⁷⁷ Guerber 1997: 238.

⁷⁸ 2004: 473–474.

⁷⁹Dig. 50, 8, 11, 2: *Item rescripserunt agros rei publicae retrahere curatorem civitatis debere, licet a bona fide emptoribus possideantur, cum possint ad auctores suos recurrere.*

⁸⁰Dig. 50, 10, 5, 1: *Fines publicos a privatis detineri non oportet. curabit igitur praeses provinciae, si qui publici sunt, a privatis separare et publicos potius reditus augere: si qua loca publica vel aedificia in usus privatorum invenerit, aestimare, utrumne vindicanda in publicum sint an vectigal eis satius sit imponi, et id, quod utilius rei publicae intellexerit, sequi.*

⁸¹Dig. 22.1.33 pr.; Dig. 22.1.33.1; Dig. 22.1.34; Dig. 50. 8.12.2; Dig. 50.12.1.

⁸² Magie 1950: 533 vdd.

Ancak diğer *curator* ve *corrector*'ların görev ve icraatlarıyla ilgili veriler yetersizdir. Bu nedenlere bu soruya net bir yanıt verebilmek için diğer eyaletlerden elde edilen verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda Asia eyaletinden oldukça aydınlatıcı bilgiler edinmek mümkündür.

Commodus döneminin başlarında Aphrodisias'da *curator*'luk yapmış olan M. Ulpius Eurycles görevi esnasında, dört yılda bir düzenlemesi kararlaştırılan *Lysimakhia* oyunları için miras bırakılan paranın nasıl kullanılacağı konusunda bir dizi karar almıştır⁸³. Eurycles başka bir yazıtta ise, yine Aphrodisias *logistesliği* sırasında, bir atletizm şampiyonunun babasının, oğluna heykel diktirmesi için, ilgili fondan para çekmesine izin vermiştir⁸⁴. Muhtemelen Antoninus Pius'a ait bir *rescriptumu* içeren bir Ephesos yazıtında⁸⁵ pek çok kişiyi kapsayan geniş çaplı bir soruşturmada bahsedilmektedir. Soruşturmayı yapan *curator rei publicae*'ninismi bilinmemektedir⁸⁶. Ancak soruşturmanın kapsamı ve biçimi, *curator rei publicae*'lerin görev ve yetkilerinin sınırlarını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu soruşturma kapsamında geçmiş yirmi yıl içinde görev yapmış ölü veya yaşayan tüm kent memurlarının hesapları denetim altına alınmıştır. *Rescriptum*'da memur öleli on yıldan fazla bir zaman geçmişse, mirasçılarının soruşturma kapsamı dışında kalmayı talep edebilecekleri belirtilmiştir. Eğer soruşturma sonucunda memurların kente borçlu oldukları tespit edilmişse, temyiz hakkı olmaksızın *curator*'un bunları tahsil etmesi gerekiyordu. Hemen arkasından *curator*'un yerine konan kent paralarıyla ilgili bir raporu imparatora göndermesi istenmişti. Bu durum Magie tarafında da belirtildiği gibi⁸⁷, *Senatus* tarafından yönetilen bir eyalete, doğrudan doğruya imparator tarafından müdahale edilmesi anlamına geliyordu. Aslında böyle bir müdahale ve soruşturma *curator civitatis* atamalarıyla doğrudan bağlantılı değildi. Claudius Dönemi Asia eyaleti valilerinden biri olan Paullus Fabius Persicus⁸⁸ tarafında da Ephesos'ta böyle geniş çaplı bir hesap denetimi yapılmış; bu denetim sonunda Ephesos'un kamu hesapları ve harcamaları yeniden düzenlenmiştir⁸⁹.

Burton *curatores rei publicae*'nin icraatlarına dayanarak, onların eyalet valileri tarafından yerine getirilmesi gereken bir dizi yükümlülüğü yerine getiren görevliler olduğunu, bu nedenle onların eyalet valilerinin legatusları gibi değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varmaktadır⁹⁰. Ancak Küçükasya verilerinin daha dikkatli bir

⁸³CIG 2741= OGIS 509 = Reynolds 1982: 57.

⁸⁴BCH 9 (1885) 71 no. 2 = Reynolds 1982: 58.

⁸⁵FiE II, no. 24; JÖAI 27, 1932, Beibl. 21 vd.; JGSK 11,1 no 15-16.

⁸⁶Söz konusu *curator*'un Antoninus Pius Döneminde Ephesos'da arka arkaya *curator civitatis*'lik yapmış olan T. Oppius Afer Pollio Tertullus (JGSK 17,2, no. 4341, 160 yılı) veya M. Luceius Torquatus Bassianus (JGSK 13, no. 696, 161 yılı) olabileceğini düşünmek mümkündür.

⁸⁷Magie 1950: 634.

⁸⁸İplikçioğlu 1983: no. 1.1.1. 21; PIR² F 51.

⁸⁹Magie 1950: 545-46; Burton 1979: 475.

⁹⁰1979: 475 vd.

biçimde değerlendirilmesi, onların atanma nedenleri ve biçimlerine göre, yetkilerinin de birbirinden oldukça farklı olabileceğini göstermektedir.

Corrector ve *curator*'ların görevleri birbirine benzemekle birlikte, *corrector*'ların *imperium* ve *fasces* (balta demeti) taşıma yetkileri vardı⁹¹. Guerber *corrector*'larla ilgili çalışmasında onları görev alanları bakımından aşağıda belirtilen beş gruba ayırmaktadır⁹²:

1. Bir eyaletteki tüm özgür kentler için atanan *corrector*'lar,
2. Eyaletteki özgür kentlerin *corrector*'luğu ile beraber aynı zamanda eyalet *proconsul*'lüğü de icra edenler,
3. Bir eyaletin içinde sınırlı bir bölgesinde *corrector*'luk yapanlar,
4. Bir eyaletin tümünde faaliyet gösterenleri ise kendi içinde üç gruba ayırmaktadır: a. Eyalette *proconsul* veya *legatus Augusti* olarak görev yapmayıp, yalnızca *corrector*'luk yapanlar, b. Eyaletin *corrector*'luğu ile beraber eyalet *proconsul*'lüğü üstlenenler, c. Normalde *Senatus* tarafından yönetilen bir eyaletin bir kriz durumu nedeniyle imparatora devredildiği durumlarda *legatus Augusti* ve *corrector* olarak görev yapanlar.
5. İtalya *corrector*'ları.

Guerber *Lycia-Pamphylia* eyaletinde görev yapmış olan ismi bilinmeyen *curator* ve *corrector*'u (no.9) ve M. Domitius Valerianus'u (no.10) 4. grubun ilk şikkında değerlendirmektedir. Ancak yukarıda prosopografik veriler kısmında da görüldüğü gibi, Domitius Valerianus'un görev alanı tüm *Lycia-Pamphylia* eyaleti kentlerini değil yalnızca Pamphylia kentlerini kapsamaktadır. Diğer taraftan görev unvanının *legatus Augusti et corrector civitatum Pamphyliae* olması Valerianus'un *corrector*'lukla birlikte *Lycia-Pamphylia* eyaletinin valiliğine de üstlenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Valerianus'un *corrector*'luk görevi 231-233 yılları arasına yerleştirilmektedir⁹³. Bu sırada *Lycia-Pamphylia* bir *Senatus* eyaletidir⁹⁴. Rémy'nin⁹⁵ eyalet valileriyle ilgili çalışmasında 230 yılından 242 yılına kadar geçen dönemde görevi Severus Alexander dönemine (222-235) tarihlenen bir yalnızca bir *proconsul* bulunmaktadır. Bilindiği üzere *proconsullük* bir yıllık bir görevdir. Bu durumda Valerianus'un olağanüstü bir durum nedeniyle Pamphylia kentlerinin *corrector*luğu ile beraber eyalete *legatus Augusti* olarak atanmış olabileceğine en azından şimdilik aykırı bir kanıt bulunmamaktadır.

⁹¹Plin. Ep. 8.24.6.

⁹²Guerber 1997: 237 vd.

⁹³Dietz'in yaptığı bu tarihlene Remy ve Diğer bazı bilim adamları tarafından da kabul görmüştür.

⁹⁴162/3 yılındaki eyalet statüsündeki değişiklik için bk. Şahin 1992: 85 vd. ; Brandt-Kolb 2005: 25, 33.

⁹⁵1989: 321 vd.

SONUÇ

Giriş bölümünde belirtilen Lykia kentlerinden Antiphellos örneğinde de görüldüğü gibi, Hellence yazıtlarda *curator rei publicae*'lik karşılığı olarak kullanılan *logistes*'lik kurumunun Küçükasya kentlerindeki varlığı Roma egemenliği öncesine dayanmaktadır. Roma'nın merkezden *logistes* atamaya başlamasından sonra da yerel atamalar devam etmiştir. *Lykia-Pamphylia* ve diğer Küçükasya örneklerinin de göstermiş olduğu gibi *curator civitatis*'lik *Principatus* Devri Roma idare tarihinde sürekli ve düzenli bir memuriyet biçimine dönüşmemiştir. Onları kentlerdeki geleneksel idari kadroların yetersiz kaldığı veya kentlerin çözmekte zorlandıkları problemler, özellikle de mali problemler karşısında, Roma yönetimi tarafından atanan idari takviye memurları olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. *Corrector*'lar ise eyaletlerde karşılan olağanüstü durumlarda atanan, problemin büyüklüğüne ve türüne göre görev ve yetki alanları farklılık arz eden *imperium* yetkili imparator legatlarıdır. Severuslar Dönemi (193–235) hem *Lykia-Pamphylia* ve Küçükasya açısından hem de imparatorluğun geneli açısından *curator rei publicae* ve *corrector* atamalarının en yoğun olduğu dönemdir. Bu dönem aynı zamanda eyaletlilerin Roma devlet yönetiminde daha çok söz sahibi oldukları ve Roma Senatosu'nda yoğun bir biçimde temsil edildikleri bir dönemdir⁹⁶. Yine *curator rei publicae* ve *corrector*'ların coğrafi kökenlerine bakıldığında bunların çoğunlukla görev yaptıkları eyaletlerin veya komşu eyaletlerin Roma aristokrasisiyle bütünleşmiş ailelerinden geldikleri göze çarpmaktadır. Söz konusu kurumların ortaya çıkışını ve yaygınlaşmasını Roma'nın daha merkezîyetçi bir idari yapıya doğru kaymasının yanında, Roma yönetiminde eyaletlilerin daha fazla söz sahibi olmasına bağlı olarak, sistemin yerel sorunlara karşı daha duyarlı hale gelmesiyle açıklamak mümkündür.

KISALTMALAR

AE = *L'Année Épigraphique*.

ANRW = *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*.

BCH = *Bulletin de Correspondance Hellenique*.

BE = *Bulletin Épigraphique*.

CIG = *Corpus Inscriptionum Graecarum*.

CIL = *Corpus Inscriptionum Latinarum*.

⁹⁶ Örneğin III. yüzyılda kariyer yaptığı bilinen 150 civarındaki Küçükasyalı Senatörden 90'ı Severuslar döneminde *Senatus*'a girmiştir bk. Ertekin 2002, 201.

Dig.= *Digesta: Corpus Iuris Civilis I, Institutiones* (recognovit P. Kruger), *Digesta* (recognovit Th. Mommsen) Dublin/ Zürich 1973.

DNP = *Der Neue Pauly*.

FiE = *Forschungen in Ephesos*.

GRBS = *Greek, Roman and Byzantine Studies*.

IG = *Inscriptiones Graecae*.

IGLS = *Inscriptions Grecques et Latines de la Syrie*.

I GR = *Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes*.

IGSK = *Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien*.

IGSK 11,1 = H. Wankel, *Die Inschriften von Ephesos, Teil Ia*, Bonn 1979.

IGSK 13 = H. Engelmann - D. Knibbe - R. Merkelbach, *Die Inschriften von Ephesos, Teil III*, Bonn 1980.

IGSK 17,2 = R. Meriç - R. Merkelbach – J. Nollé – S. Şahin, *Die Inschriften von Ephesos, Teil VII, 2*, Bonn 1981.

IGSK 27 = W. Ameling, *Die Inschriften von Prusias ad Hypium*, Bonn 1985.

IGSK 34 = W. Blümel, *Die Inschriften von Mylasa, Teil I: Inschriften der Stadt*, Bonn 1987.

IGSK 37 = J. Nollé, F. Schindler, *Die Inschriften von Selge*, Bonn 1991.

IGSK 43 = J. Nollé, *Side im Altertum: Geschichte und Zeugnisse. Bd 1, Geographie, Geschichte, Testimonia Griechische und lateinische Inschriften*, Bonn 1993.

IGSK 48 = S. Şahin, *Die Inschriften von Arykanda*, Bonn 1994.

IGSK 54 = S. Şahin, *Die Inschriften von Perge*, Bonn 1999

IGSK 57 = G. H. R. Horsley & S. Mitchell, *The inscriptions of Central Pisidia: Including texts from Kremna, Ariassos, Keraia, Hyia, Panemoteichos, the Sanctuary of Apollo of the Perminoundeis, Sia, Kocaaliler, and the Döşeme Boğazı*, Bonn: Habelt, 2000.

JJP = *Journal of Juristic Papyrology*.

JÖAI= *Jahreshefte des Österreichischen Archäol. Institutes in Wien*.

JRS = *Journal of Roman Studies*.

KP = *Der Kleine Pauly*.

LBW = P. Le Bas – W. H. Waddington, *Inscriptions grecques et latines recueillies en Asie Mineure (=Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure III)*. Paris 1870, Hildesheim 1972^R.

OGIS = *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae*.

PIR² = *Prosopographia Imperi Romani seaculi I, II, III*. Ed. Altera. Ed. E. Groag vd. Berolini 1933 vd.

Plin. *Ep.* = Plinius, *Epistulae* = Pliny, Letters, trans. By W. Melmoth, I-II, London, New York 1927.

Plin. *Ep.* 10 = Ç. Dürüşken, E. Özbayoğlu. *Genç Plinius'un Anadolu Mektupları: Plinius, Epistulae, 10. Kitap*, İstanbul 2001.

RE = *Paulys Realencyclopädie der clasischen Altertumswissenschaft*.

SEG = *Supplementum Epigraphicum Graecarum*.

TAM II = E. Kalinka, *Tituli Asiae Minoris, II: Tituli Lyciae linguis Graeca et Latina conscripti, 1: Pars Lyciae occidentalis cum Xantho oppido, 2: Regio quae ad Xanthum flumen pertinet praeter Xanthum oppidum, 3: Regiones montanae a valle Xanthi fluminis ad oram orientalem*, Vindobonae 1920–1944.

TAM III,1 = R. Heberdey, *Tituli Asiae Minoris, III: Tituli Pisidiae, 1: Tituli Termesi et Agri Termessensis*, Wien 1941.

Philostr., *vit. soph.*, = Philostratos, *Vitae Sophistes: Philostratus and Eunapius*, The lives of the Sophistes, Trans. By W. C. Wright, London, New York 1922.

KAYNAKÇA

ADAK, Mustafa. (2004). "Neue Inschriften aus Olympos und seinem Territorium I", *Gephyra* 1 (2004) 53–65.

BALLACE, M.- ROUECHÉ, Ch. (2001). "Appendix 2: Three Inscriptions from Ovacık", şurada: R. M. Harrison (ed.), *Mountain and Plain: From the Lycian Coast to the Phrygian Plateau in the Late Roman and Early Byzantine Period*, Michigan 2001, s. 87–112.

BARBIERI, Guido. (1952). *L'albo senatorio da Settimio Severo a Carino*, Roma.

BOATWRIGHT, Mary Taliaferro. (2000). *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*, Princeton.

BOWERSOCK, Glen Warren. (1965). *Augustus and the Greek World*, Oxford.

BRANDT, Hartwin – KOLB, Frank. (2005). *Lycia et Pamphylia: Eine römische Provinz im südwesten Kleinasiens*, Rhein.

BURREL, Barbara. (2004). *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors*, Brill.

BURTON, G. B. (1979). "The curator rei publice: towards a reappraisal", *Chiron* 9: 465–487.

- COULTON, J.J.- MILNER, N.P.- REYES, A.T, (1989). "Balboura Survey: Onesimos and Meleager Part II", *Anatolian Studies* 39: 41–61.
- DEGRASSI, Attilo. (1957). *I fasti consolari dell' impero romano (30 a.C.- 613 d.C)*, Roma.
- DIETZ, Karlheinz. (1980). *Senatus Contra Principem. Untersuchungen zur senatorischen Opposition gegen Kaiser Maximianus Thrax*, München.
- DMITRIEV, Sviatoslav. (2005). *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford.
- ERTEKİN, Efrumiye. (2002). *III. yy'da Kariyer Yapmış Olan Küçükasya Kökenli Roma Senatörleri*, İstanbul (Yayımlanmamış Doktora tezi).
- FARNUM, Jerome H. (2005). *The Positioning of the Roman Imperial Legions*, Oxford.
- FERNOUX, Henri-Louis. (2004). *Notables et élites des cités de Bithynie aux époques hellénistique et romaine (IIIe siècle av. J.-C. – IIIe siècle ap. J.-C.): Essai d'histoire sociale*, Lyon.
- GUERBER, Eric. (1997). "Les correctores dans la partie Hellenophone de l'empire Romain du regne de Trajan a l'avenement de Diocletien: Etude Prosopographique", *Anatolia Antiqua* V: 211–248.
- HALFMANN, Helmut. (1982). "Die Senatoren aus den Kleinasiatischen Provinzen des römischen Reiches vom 1. Bis 3. Jahrhundert (Asia, Pontus-Bithynia, Lycia-Pamphylia, Galatia, Cappadocia, Cilicia)", *Epigrafia e ordine senatorio. Atti del colloquio internazionale AIEGL. Roma 14–20 maggio 1981. I – II*, Roma 1982, s. 603–650.
- HALL, A.- MILNER, N. (1994). "Education and Athletics", şurada: D. French (ed.), *Studies in the History and Topography of Lycia and Pisidia in Memoriam A.S. Hall*, Ankara.
- HOPWOOD, Keith. (2009). *Organised Crime in Antiquity*, London.
- İPLİKÇİOĞLU, Bülent. (1983). *Die Repräsentanten des senatorischen Reichsdienstes in Asia bis Diocletian im Spiegel der ephesischen Inschriften*, Wien.
- İPLİKÇİOĞLU, Bülent. (2004). "Ländliche Siedlungen und das Territorium von Termessos (Pisidien)", şurada: F. Kolb (Hrsg.), *Chora und Polis: Kolloquium des Historischen Kollegs*, 5. bis 8. April 2000, München, s.103–125.
- JACQUES, Francois. (1983). *Les curateurs des cités dans l'Occident romain de Trajan à Gallien: Études prosopographiques*, Paris.
- JONES, Christopher Prestige. (1971). *Plutarch and Rome*, Oxford.
- JONES, Christopher Prestige (2005). "Culture in the Careers of Eastern Senators", şurada: W. Eck ve M. Heil (Ed), *Senatores populi Romani: Realiät und mediale Präsentation einer Führungsschicht: Kolloquium der Prosopographia Imperii Romani vom 11.-13. Juni 2004*. Stuttgart: Steiner, s.263–270.

- LAMBRECHTS, Pierre. (1937). *La composition du sénat romain de Septime Sévère à Diocletien (193–284)*, Budapest.
- LIEBENAM, Walter. (1897). "Curator Rei Publice", *Philologus* 56: 290–325.
- MACDOWELL, D. M. (2003). "Logistai", *Oxford Classical Dictionary* (3rd. Ed.), New York, s.881.
- MAGIE, David. (1950). *Roman rule in Asia minor to the end of the third century after Christ. I-II*, Princeton.
- MAREK, Christian. (1993). "1992 Çankırı ve Kastamonu'da Araştırmalar, Kaunos ve Patara Kazılarında Epigrafik Araştırma", *XI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 85–104. Ankara.
- MASON, Hugh J. (1974). *Greek Terms for Roman Institutions: A Lexicon and Analysis*, Toronto.
- MELLOR, Ronald. (1975). *[Thea Rome]: The Worship of the goddess Roma in the Greek world*, Göttingen.
- MITCHELL, Stephan. (1998). "Native Rebellion in the Pisidian Tauros", şurada: K. Hopwood (ed.), *Organised Crime in Antiquity*, London, s.155–175.
- ÖZTÜRK, Hüseyin Sami. (2006). *MÖ II. – M.S. IV. Yüzyıllarda Likya-Pamfilya Bölgesinde Kırsal Alan Güvenliği*, İstanbul (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- REITZENSTEIN, Denise. (2011). *Die lykischen Bundespriester: Repräsentation der kaiserzeitlichen Elite Lykiens*, Berlin.
- RÉMY, Bernard. (1989). *Les carrières senatoriales dans les provinces romanes d'Anatolie au Haut-Empire (31 av.J.-C.- 284 après J.-C.). Pont-Bithynie, Galatia, Cappadocia, Lycie-Pamphylie et Cilicie*, Paris.
- REYNOLDS, Joyce Maire. (1982). *Aphrodisias and Rome*, London.
- ROBERT, Louis. (1964). *La déesse de Hierapolis Castabala (Cilicie)*, Paris.
- SARTRE, Maurice 1982= M. Sartre, *Trois Études sur l'Arabie romaine et Byzantine*. Bruxelles.
- SCHULER, Ch. (2004). Der Archiereus Embromos aus Arykanda and Seine Familie, şurada: *Anadolu'da Doğdu. Festschrift für Fahri Işık zum 60.Geburtstag*, v. Taner Korkut, İstanbul, 691–699.
- SICKINGER, James P. (1999). *Public records and archives in classical Athens*, London.
- ŞAHİN, Sencer. (1992). "Statthalter der Provinzen Pamphylia-Lycia und Bithynia-Pontus in der Zeit der Statusänderung beider Provinzen unter Mark Aurel und Lucius Verus" , *Epigraphica Anatolica* 20: 77–89.

- TAŞLIKLIOĞLU, Zafer. (1955) = Z. Taşlıklioğlu, "Son zamanlarda bulunmuş olan birkaç Bithynia Kitabesi", *Bellekten* 19 (1955) 81–97.
- THOMAE, Benedikt. (1975). *Senatores procuratoresque Romani*, Göteborg.
- THOMASSON, B. E. (1991) = B. E. Thomasson, *Legatus*. Beitrage zur römischen Verwaltungsgeschichte. Stockholm.
- WAELEKENS, M. (2002). "Romanization in the East. A case study. Sagalassos and Pisidia (SW Turkey)", *Istanbul Mitteilungen* 52: 311–368.
- WALTZING, Jean-Pierre. (1979). *Étude historique sur les corporations professionnelles chez les Romains: Depuis les origines jusqu'à la chute de l'Empire d'Occident* 3, New York.
- WHICLER, M. (1906). "A Greek Inscription from the Hauran", *The American Journal of Archaeology* 10 (1906) 291–92.
- ZIMMERMANN, Martin. (1992). *Untersuchungen zur Historischen Landeskunde Zentral-lykiens*, Bonn.
- ZIMMERMANN, Martin. (2007). " Die Archiereis des lykischen Bundes. Prosopographische Überlegungen zu den Bundespriestern.", şurada: Ch. Schuler (ed)., *Griechische Epigraphik in Lykien*. Akten des Int. Kolloquiums München, 42.-26. Februar 2005, Wien 2007, s.111- 120.